

TOWARZYSTWO ZIEMI GŁOGOWSKIEJ

Encyklopedia

Ziemi

Głogowskiej

Głogów 1999

Komitet redakcyjny:

Antoni Bok,
Michał Cimek
Jerzy Dymytryszyn (sekretarz redakcji),
Zenon Hendel,
Jerzy Sadowski (redaktor naczelny)

Konsultaci:

Henryk Ciejka – kartografia
Sławomir Krawczyk – architektura
Marek Robert Górniak – historia Kościoła

Autorzy haseł zamieszczonych w zeszycie 50:

Antoni Bok
Michał Cimek
Krzysztof Czapla
Jerzy Dymytryszyn
Aleksander Dobrowolski
Marek Robert Górniak
Jerzy Herman
Zenon Hendel
Jerzy Jankowski
Sławomir Krawczyk
Andrzej Malinowski
Krzysztof Motyl
Artur Pacyga
Rafał Rokaszewicz
Henryka Rudowicz
Zbigniew Szymański
Krzysztof Zawicki

Ebook na podstawie oryginalnego wydania broszurowego wykonał:

Albin Tomalak

mailto: albin.tomalak@neostrada.pl

Banki i kasy oszczędnościowe (do 1945 r.)

Do roku 1945 w Głogowie działało dwanaście instytucji bankowych na czele z należącym do państwa Reichsbankiem. Od 1892 r. jego placówka filialna znajdowała się w budynku przy Wilhelmplatz 5 (dziś ul. Piekarska). Wielkie banki reprezentowane były w mieście przez Duetsche Bank z filią przy Rynku 12/13, Drezdeński Bank z filią przy Rynku 35/36. Bank Darmsztadzki i Narodowy Bank posiadał swoje oddziały też przy Rynku nr 35/36.

Oprócz wymienionych znajdowały się Głogowie banki o bardziej regionalnym charakterze jak Bank Handlowy i Przemysłowy (Rynek 5a).

Śląski Ziemski Bank Spółdzielczy w Głogowie znajdował się przy Rynku pod numerem 46 i służył obsłudze gospodarki rolnej. W mieście działały też dwa prywatne banki: Bank J. Landsbergera & Co. Przy ulicy Preussische Strasse 1-2 (dziś ul. Grodzka) i Fliesbach Wwe, Rynek 35/36.

Obok banków istniały też kasy oszczędnościowe (Sparkasse) rozmieszczone w wielu miejscowościach powiatu. Miejska Kasa Oszczędnościowa w Głogowie działała w ratuszu, Powiatowa Kasa Oszczędnościowa znajdowała się w budynku starostwa przy König-Friedrich Platz 6 (dzisiaj pl. Jana z Głogowa). Obie te jednostki to banki ludowe, posiadające bardzo duże grono klientów.

Głogowska Kasa Oszczędnościowa posiadała swoje filie w Brzegu Głogowskim, Buczynie, Grębolicach, Kotli, Krzepielowie, Bielawach i Gaworzycach.

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

Krótko przed zbliżeniem się Armii Czerwonej do Głogowa w styczniu 1945 r., dyrektor Miejskiej Kasy Oszczędnościowej Wilhelm Langhagel, opuścił miasto, zabierając ze sobą dokumenty dotyczące kont oraz najważniejsze akta. Dokumenty te trafiły do Drezna. Podczas bombardowania Drezna przez aliantów wszystkie uległy zniszczeniu. Innym miejscem gdzie składowano akta kasy oszczędnościowej była miejscowość Ölsnitz im Vogtland (kraina w górnym biegu Sali i Elstery). W tamtejszych kasach podjęto próby odtworzenia dokumentów dotyczących kont książeczek oszczędnościowych oraz informacji na temat kont żyrowych.

Ostatnim miejscem do którego złożono akta dotyczące oszczędności Głogowian była miejscowość Langenberg koło Gery (teren byłej NRD).

Kasa oszczędnościowa powiatu głogowskiego pozostała w 1945 r. w twierdzy głogowskiej. Pozostawione tu dokumenty zostały zniszczone, a kierujący nią dyrektor Max Trommer zginął.

Kasy oszczędnościowo-pożyczkowe.

Kasy oszczędnościowo-pożyczkowe wyparły kasy oszczędnościowe. W roku 1944, na terenie powiatu istniało 31 Kas Oszczędnościowo-Pożyczkowych. Nie były jednak równomiernie rozmieszczone. Północna, słabiej zaludniona część powiatu, posiadała takich kas niewiele. Kasy rozsiane były gęściej na Obniżeniu Odrzańskim oraz w rejonie Gaworzyc i Polkowic. Powstanie kasy oszczędnościowo-pożyczkowej zależne było od osób wchodzących w skład tzw. urzędu rendantury. Najczęściej byli to nauczyciele i rolnicy, którzy cieszyli się zaufaniem środowiska. Wyznaczona osoba, w określonych godzinach, najczęściej w swoim mieszkaniu, dokonywała operacji pieniężnych. Działo się tak w sytuacjach gdy dotyczyło to niewielkich sum. (Andrzej Malinowski)

Literatura: Das War Glogau Stadt und Land an der Oder 1913-1945, (Praca zbiorowa), Hannover 1991.

Brzostów – drewniana instalacja wodociągowa odkryta w 1995 r.

W związku z budową instalacji kanalizacyjnej w Głogowie - Brzostowie przy ul. Okrężnej i Kasztanowej przeprowadzono w obrębie inwestycji archeologiczne badania ratownicze.

W warstwach kulturowych, występujących w wykonanych wykopach zidentyfikowano drewniane rury wodociągowe. W wykopach można zaobserwować istnienie 5 rur wodociągowych w części wschodniej i 2 w części zachodniej ul. Okrężnej należących do odrębnych linii, przecinających

wykonane rowy koszem lub prostopadle. Występowały na głębokości od 1,50 do 2,20 m poniżej współczesnego poziomu użytkowego. Posiadały długość około 5,00 m. Średnica ich wynosiła od 25 cm do 28 cm. Jedynie rura nr 4 i 6 posiadała średnicę 32 cm. Połączone były ze sobą za pomocą złączki żelaznej o średnicy około 0,10 m, która wchodziła w nacięte kryzy na obu łączonych odcinkach. Rury nr 1 i 6 były obłożone warstwą izolacyjną w postaci siwej gliny o grubości 3-4 cm, którą pokryta była cała ich długość. Pozostałe drewniane rury widoczne w profilu wykopu nie posiadały żadnej warstwy izolacyjnej. Złożone były bezpośrednio w warstwie kulturowej. Rurami nr 1 i 3 nadal płynie woda, która jest wykorzystywana w pobliskich gospodarstwach. Rura nr 4 nie została naruszona w trakcie wykonywania wykopów pod kanalizację i prawdopodobnie również nadal funkcjonuje. Układ ich (ukierunkowanie) może świadczyć o tym, że woda nimi

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

płynąca pochodziła z tego samego ujęcia. Na południe od kościoła występuje źródło wody. Przed II wojną światową w tym miejscu istniało kilkanaście studzien wodnych. Po wojnie postawiono tu kilka nowych. Ukierunkowanie odkrytych drewnianych instalacji wodociągowych wskazywałoby na to, że ujęcie wody, która nimi płynęła do poszczególnych gospodarstw, wychodziło z tego samego mniej więcej terenu.

Z układu nawarstwień oraz z relacji ich do odkrytych instalacji wynika, że rury nie funkcjonowały wszystkie w jednakowym czasie. Zdecydowanie młodszą od innych jest rura nr 3 ponieważ wiąże się z warstwą kulturową nr I, która zalega ponad warstwą nr II i jest młodszą od niej. Pozostałe wystąpiły w warstwie nr II. Nie świadczy to oczywiście o tym, że zostały zainstalowane w tym samym czasie. Możliwe, że niektóre z nich były ułożone w celu naprawy uszkodzonych już istniejących linii wodociągowych lub zakładane nowe instalacje. W źródłach historycznych jest poświadczane, że w Brzostowie – jako jedno z trzech – na początku XX w. istniało ujęcie wody pitnej dla miasta Głogowa.

Niewielka ilość pozyskanego materiału zabytkowego nie daje możliwości bliższego datowania. Z dużą tolerancją można przypisać czas powstania tych wodociągów na przełom średniowiecza i renesansu lub okres renesansu. (Aleksander Dobrowolski)

Bytom Odrzański – ratusz

Translokacja ośrodka wczesno-miejskiego w Bytomiu nastąpiła przed 1289 r. (z tego roku pochodzi pierwszy potwierdzający to dokument). Wykształciło się wówczas rozplanowanie miasteczka, którego centralnym miejscem stał się plac rynkowy o wymiarach 83x65 m. W XIV i XV wieku akta miejskie potwierdzają funkcjonowanie rady (właściwie dwóch rad: przez przeszło sto lat miasto było podzielone na dwie części: królewska i książęca). Nie wiemy jednak nic o znajdującym się w ratuszu, choć poświęcone jest istnieniu na rynku rzędów ław rzeźniczych, piekarskich i szewskich. W roku 1483 mieszczaństwo bytomskie otrzymało pozwolenie od księcia Jana II Żagańskiego na budowę ratusza, dwóch browarów i słodowni. Ale i tu nie mamy pewności czy w burzliwych latach „głogowskiej wojny sukcesyjnej” ratusz został w istocie zbudowany. Bytom był już wtedy miastem prywatnym, co oznacza że kompetencje rady miejskiej były podrzędne w stosunku do władzy suwerennego właściciela.

Od 1562 r. Bytom był własnością Fabiana von Schönaich. Krótco przed swoją śmiercią zezwolił on mieszkańcom na wybudowanie prowizorycznego ratusza. Do budowy użyto kamieni i belek z rozebranej kaplicy maryjnej na Wzgórzu Odrzańskim. Następujący po Fabianie, jego bratanek Georg von Schönaich (1557-1619), doprowadził Bytom do spektakularnego rozwoju gospodarczego i kulturalnego. Pozostawił po sobie również okazały ratusz w stylu późnorenesansowym. W 1602 roku przystąpiono do budowy wieży na rogu zachodniej pierzei rynku i ulicy Kożuchowskiej. Jej fragmenty sięgnęły 10,5 łokcia w głąb ziemi (1 łokieć = 0,666 m). Główny trzon wieży wzniesiono na 42 łokcie. Na nim posadowiono wysklepiony ośmiobok, na którym z kolei osadzono prześwietlony czworobok. Wieża nakryta została spiczastym hełmem, a całości dopełniała gałka i maszt

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

z chorągiewką. W kwietniu 1609 roku budowa wieży była zakończona. Całkowita jej wysokość wynosiła 57,76 m. Stary ratusz został zburzony.

W 1694 r. pożar strawił prawie całe miasteczko, wraz z nim ratusz i znajdujące się w nim dokumenty i stare metryki. Bytomianie, dopingowani przez ówczesnego burmistrza Melchiora Kotte, z determinacją zabrali się do odbudowy miasta. W ciągu niespełna trzech lat od pożaru stanęła wieża ratusza. Plany sporządził budowniczy Caspar Miller z Bolesławic koło Bolesławca. Przy odbudowie wykorzystano ocalałe z pożaru mury z renesansowym portalem oraz powtórzone przestrzenną galerię, wspartą na ośmiu wysokich i smukłych filarach. Wieża otrzymała kopulasty barokowy hełm z dwoma latarniami. Zabrakło natomiast ośmiobocznego segmentu u podstawy galerii, stąd też całość, licząc 54 m wysokości, była nieco niższa od poprzedniej.

W ciągu następnych stuleci wieża i zespolony z nią budynek ratusza, zasadniczo się nie zmieniły. Jego elewacje otrzymały w XIX w. szatę nawiązującą do wzorów włoskiego renesansu. Gmach ratusza jest prostokątną, trzykondygnacyjną budowlą, tworzącą narożnik ciągu zabudowy przyrynkowej. Tłumaczy to, dlaczego przylegająca do wieży elewacja frontowa, jest zaledwie trzyosiowa. Ma ona prostokątny, bardzo dekoracyjny szczyt z płaskorzeźbionym herbem Schönaichów. Herb miasta znajduje się poniżej. Wewnątrz zachowała się sala radnych z pierwszego ratusza, z drewnianym stropem o profilowanych belkach (dziś niestety zakrytym).

W czasie działań frontowych w 1945 r., mimo zniszczeń sięgających 40%, rynek i ratusz zostały oszczędzone. Wiosną 1950 r. piorun uderzył w hełm wieży ratuszowej. Płonące fragmenty hełmu, spadając strzaskały charakterystyczny ganek z rzeźbionymi w piaskowcu kolumnienkami. Hełm zrekonstruowany zostały w latach 1962-1964 przez szczeciński oddział Przedsiębiorstwa Konserwacji Zabytków. W 1966 r. przeprowadzono remont wnętrza (dopiero wtedy ratusz otrzymał centralne ogrzewania) i elewacji. Ganek ma zostać odtworzony w czasie obecnych prac renowacyjnych, które obejmują kolejno poszczególne pierzeje rynku. (Antoni Bok)

Literatura: A. Schiller, Geschichte der Stadt Beuthen a. O., 1936; Bytom Odrzański. Z dziejów i współczesności, Zielona Góra 1980; Das War Glogau. Stadt und Land an der Oder 1913-1945, Hannover 1991; J. Blaschke, Geschichte der Stadt Glogau und des Glogauer Landes, Glogau 1913.

Cmentarze – żydowski kirkut (1)

Pierwszy cmentarz żydowski w Głogowie powstał w rejonie obecnej dzielnicy Brzostów, prawdopodobnie około 1274 roku. Niektórzy badacze jednak wskazują, że mógł być zlokalizowany na terenie dzisiejszego łożyska Odry, gdyż w 1935 r. podczas bagrowania dna odnaleziono kamienne tablice z napisami hebrajskimi.

Z inicjatywy Izraela Benedicta i Michaela Sachsa (którzy w 1622 r. otrzymali od cesarza Ferdynanda II zgodę na założenie nowego kirkutu) powstał drugi cmentarz żydowski. Usytuowano go przy drodze do Biechowa, w posiadłości Zehnthof (obok spichlerza Zehnerschauer). Jednakże w 1666 r. głogowscy Żydzi nie korzystali już z tej nekropolii, zapewne głównie z powodu rozbudowy fortyfikacji w tej części miasta. Równocześnie w 1666 r. właścicielka Bojanowa i Kamiony von Reischewitz z domu Mutschlewitz, odsprzedała gminie żydowskiej parcelę, w pobliżu Odry koło fosy miejskiej i strzelnic z przeznaczeniem na mogilnik. Ponieważ działka ta była zbyt mała, w 1685 r. dokupiono następny kawałek gruntu. Kolejne poszerzenia kirkutu następowały w 1716 r. i 1721 r., kiedy gmina odkupiła kawałki ziemi (tzw. Tschammerhof) od hrabiego Henryka von Tracha. Pod koniec XVI w. powstało w mieście Bractwo Pogrzebowe – Chewra Kadisza, liczące zwyczajowo 71 członków. Ponieważ na głogowskim kirkucie grzebano także zamiejscowych Żydów (co było zabronione) doszło na tym tle do konfliktu z Radą Miejską. Po rozpoznaniu sprawy przez Urząd Królewski w Głogowie w 1724 r. nakazano zwierzchnikowi gminy żydowskiej przestrzegania powyższego przepisu. W następstwie (1735) wprowadzono obowiązek uzyskania świadectwa zgonu od lekarza, bez czego nie wolno było dokonać pochówku. Wybuch I wojny śląskiej i przygotowania do oblężenia głogowskiej twierdzy spowodowały całkowite zniszczenie kolejnej nekropolii. W grudniu 1740 r. dokonano niwelacji terenów przed fortecą, a kirkut zrównano z ziemią.

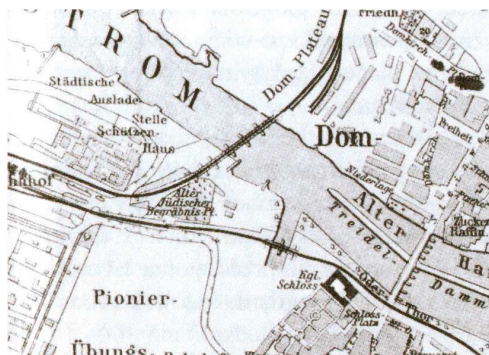
Po włączeniu Śląska do Prus, głogowska społeczność mazaistyczna otrzymała prawo do utworzenia nowego własnego cmentarza. Na mocy przywileju króla Fryderyka II Hohenzollerna z 25 maja 1743 r., Żydzi mieli zagwarantowane prawo użytkowania cmentarza.

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

Regulamin szczegółowy określał wysokość czynszu należnego Urzędnikowi Królewskiemu w Głogowie na 60 talarów rocznie w dniu św. Michała. Reskryptem z 13 marca 1766 r. zaznaczono, iż koszty pochówku mężczyzny były równe rocznemu podatkowi płaconemu przez tę osobę na gminę (pogrzeb kobiety lub dziecka powyżej 15 lat miał być tańszy o połowę, za dzieci w przedziale 5-15 lat płacono się równowartość podatku kwartalnego, a tylko biedni byli grzebani bezpłatnie). Następnym uregulowań prawnych dokonano w 1800 r.. Dotyczyły one przede wszystkim nadzoru nad cmentarzem, który odtąd należał do magistratu. Ponadto wprowadzały wiele przepisów szczegółowych, między innymi wbrew tradycji żydowskiej, nakazującej pogrzeb najpóźniej następnego dnia po śmierci zabroniono pochówku przed upływem trzech dni. (Marek Robert Górniak)

Cmentarze – żydowski kirkut (2)

Wybuch wojny i działania wojenne 1812 r. przyczyniły się do zniszczenia kolejnej żydowskiej nekropolii w Głogowie. 23 lipca 1813 r. przystępując do wzmocnienia fortyfikacji wykorzystano do tego celu wiele cmentarnych kamieni nagrobkowych. Po tych wydarzeniach kirkut jesz-

KIRKUT NA PLANIE GŁOGOWA

Z OKOŁO 1894 R.

cze przez pewien czas był wykorzystywany, ale ze względu na plany budowy linii kolejowej z Głogowa do Leszna został zamknięty. W okresie od 12 marca do końca maja 1857 r. przeprowadzono ekshumacje i przeniesiono prochy z ponad 300 mogił (wraz ze zwłokami przenoszono zapewne i nagrobki). Z czasem likwidowano dalsze części kirkutu (w 1906 r. przeniesiono następnych 106 grobów). Ostatni z cmentarzy żydowskich zlokalizowano obok tzw. ogrodu masońskiego (obecnie teren Szkoły Podstawowej nr 7) przy dzisiejszej ul. Sienkiewicza między W.D.I., a byłym hotelem Huty Miedzi. Za grób dorosłego (powyżej 13 roku życia) członka gminy mozaistycznej płacono się od 10 do 60 marek w zależności od stopnia dochodów, a przy dochodach powyżej 6.000 RM płacono się procent od dochodu rocznego. Osoby spoza gminy obłożone były 50% dodatkiem. Pogrzeby członków wspólnoty żydowskiej w Głogowie odbywały się do 1937 r. (ostatnim pochowanym był Emil Methis - 15 kwietnia). Przed II wojną światową kirkut miał 110 arów. Otoczony wysokim (180 cm) ceglany murem, posiadał kaplicę przedpogrzebową i dom dla stróża. 10 czerwca 1943 r. teren cmentarza został zajęty przez gestapo, które w miejscowej kaplicy przechowywało zrabowane mienie żydowskie. Następnie kirkutem zarządzały gło-

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

gowskie władze hitlerowskie. Na cmentarzu wzniesiono budynki pomocnicze komendantury wojskowej, a zgromadzone macewy (płyty nagrobne) i cegły z murów odsprzedano kamieniarzom.

W czasie ofensywy wojsk radzieckich w 1945 r. ucierpiały także budynki cmentarne. Do 1946 r., na terenie kirkutu znajdowały się tylko nieliczne macewy. W związku z rozbudową miasta kirkut ostatecznie zlikwidowano. W 1968 r. przeprowadzono ekshumacje pochowanych przed wojną 19 osób. Ich prochy przeniesiono do wspólnej mogiły na katolickim cmentarzu. (Marek Robert Górniak)

Literatura: R. Berndt, *Geschichte der Juden in Gross-Glogau*, Glogau 1874 (passim); J. Blaschke, *Geschichte der Stadt Glogau und des Glogauer Landes*, Glogau 1913, s. 350, 454; F. D. Lucas, M. Heitmann, *Stadt des Glaubens. Geschichte und Kultur der Juden in Glogau*, Hildesheim 1991, s. 277-289; F. Połomski, *Zawłaszczenie i sprzedaż cmentarzy żydowskich w latach II wojny światowej na Śląsku*, Wrocław 1987, s. 299-331; F. Rosenthal, *Najstarsze osiedla żydowskie na Śląsku*, w: *Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego w Polsce*, 1960, z. 34, s. 3-27; M. Wodziński, *Hebrajskie inskrypcje na Śląsku XIII-XVIII wieku*, Wrocław 1996, s. 259-272.

Dobrzejowice – stanowisko 2, osada neolityczna (3000-2500 r. p.n.e.)

Stanowisko jest usytuowane w pobliżu północnych krańców wsi Dobrzejowice. Pierwsze pojedyncze odkrycia dokonane zostały w tym miejscu już przed drugą wojną światową. W wyniku przeprowadzonych w 1982 r. archeologicznych badań powierzchniowych dokonano weryfikacji dawnych odkryć. Ustalono wówczas, że stanowisko zajmuje powierzchnię około 5 ha. Z powierzchni pozyskano liczne ułamki naczyń glinianych z różnych okresów pradziejów. Systematyczne badania wykopaliskowe rozpoczęto w roku 1983 i były one kontynuowane z przerwami do 1998 r.. Prace badawcze były prowadzone z ramienia Muzeum w Głogowie. W tym czasie zbadano łącznie około 0,74 ha powierzchni tego stanowiska. Odkryto tutaj wielką osadę ludów ze środkowego okresu neolitu, reprezentujących społeczności wielkiego kręgu kulturowego określanego w archeologii kulturą pucharów lejkowatych. Z tego czasu odsłonięto liczne pozostałości po budowlach naziemnych, ogrodzeniach (palisadach), jamach stanowiących wziemne relikty dawnych półziemianek, piwnic oraz innych obiektów gospodarczych. Pozyskany bardzo liczny materiał zabytkowy reprezentuje różnorodną zajęcia mieszkańców tej osady. Bogaty zbiór kości zwierzęcych wskazuje na hodowlano-rolniczy charakter ich gospodarki. Doskonale wykonane siekiery oraz toporki, jak również ich półfabrykaty oraz kamienie szlifierskie służące do różnych faz ich produkcji wskazują na bardzo wysoko rozwiniętą obróbkę kamienia. Naczynia gliniane różnych wymiarów, często bogato zdobione pozwalają sądzić, że wykonali je wytwórcy o wielkich na owe czasy umiejętnościach garncarskich. Liczne przęśliki odzwierciedlają zajęcia tkackie. Na podstawie dotychczasowych wyników badań archeologicznych oraz analiz próbek węgla C14 ustalono, że funkcjonowała ona w okresie 3000-2500 r. p.n.e..

Ponadto w trakcie prowadzonych wykopalisk odkryto ślady działalności osiedleńczej ludów z innych okresów pradziejów. W północnej części stanowiska zidentyfikowano pozostałości kurhanu społeczności kultury ceramiki sznurowej ze schyłkowej fazy neolitu

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

(2500-2000 r.p.n.e.). Na tym terenie we wczesnym okresie epoki brązu istniało cmentarzysko ze schyłku kultury unietyckiej (155 r.p.n.e.). Odkryto z tego czasu kilkanaście grobów szkieletowych zawierających wyposażenie, składająca się z ozdób w postaci szpil i bransolet wykonanych z brązu. W środkowym okresie epoki brązu północno-zachodnia i środkowa część stanowiska zajęta była przez osadę ludów kultury łużyckiej. Obszar ten zajmowany był również przez społeczności z okresu wczesnego średniowiecza. Odsłonięto tutaj relikwiarz kurhanu z VII-VIII w.n.e. oraz kilka grobów szkieletowych z XI w.n.e. Część tych ostatnich zawierała poza pochówkiem pojedyncze miniaturowe naczynia gliniane. Duże znaczenie naukowe stanowiska archeologicznego rozpoznanego w Dobrzejowicach spowodowało wpisanie jego obszaru do państwowego rejestru dóbr kultury. (Zenon Hendel)

Literatura: Z. Hendel, Dobrzejowice, gm. Żukowice, stan. 2, Informator Archeologiczny, Warszawa 1988, s. 23-24.

Dworzec kolejowy – początki

Pierwszy dworzec znajdował się przy końcowym odcinku dzisiejszej ulicy Elektrycznej, po wschodniej stronie obecnego nadziemnego przejścia nad torami, w kierunku ulicy Krochmalnej, w rejonie

dzisiejszych bocznic kolejowych. Został wybudowany jako stacja końcowa przez Towarzystwo Dolnośląskiej Kolei Bocznej w roku 1846, po utworzeniu nowej trasy i ułożeniu pierwszych torów na trasie Głogów – Żagań. Równocześnie z otwarciem kolei spedytor Goldschmit i zawiadujący pocztą Jakob zaprowadzili regularną komunikację dorożkami z dworca do miasta i z powrotem. Po wybudowaniu linii do Leszna, pod koniec 1857 roku przeniesiono dworzec dalej na wschód, w pobliże pierwszego mostu kolejowego na Odrze. Jego znacznie przebudowane pozostałości znajdują się na najszerszym II-gim peronie do dnia dzisiejszego. Stary budynek dworca umiejscowiono na wysokości terenów przedwojennej strzelnicy miejskiej, w rozwidleniu dwóch torowisk. Był to obiekt parterowy z użytkowym poddaszem i spadzistymi dachami o stosunkowo niewielkim nachyleniu, wykonany w konstrukcji słupowo – ramowej zwanej ryglówką, czyli popularnym murem pruskim. Wejście frontowe znajdujące się na poziomie terenu zlokalizowane było po stronie wschodniej, a szczytową elewację o rozczłonkowanej bryle zwieńczono niewielką wieżyczką z zegarem. Dachy pokrywała blacha pasmowa i papa asfaltowa. Od strony południowej wzdłuż elewacji bocznej, podzielonej kompozycyjnie na cztery jednakowej wielkości części z zakończeniami w układzie szczytowym, dobudowane było jednospadowe zadaszenie osłaniające perony, oparte na szczupłych i wysokich żeliwnych kolumnach zwieńczonych ozdobnymi kapitelami. Na głowicach tych

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

opierała się widoczna od spodu stalowa ażurowa konstrukcja płaskiego zadaszenia, które przy krawędzi peronu podniesiono powyżej poziomu dachu wagonów. Wody opadowe odprowadzano blaszanymi rurami spustowymi przymocowanymi do co drugiego filaru. Elementy drewniane takie jak belki i krzyżulce, wspaniale współgrały z tynkowanymi i malowanymi na biało polami oraz białymi drewnianymi oknami o gęstych drobnych podziałach; całość otaczał wysoki betonowy cokół w szarym kolorze. Wewnątrz oprócz sali poczekalni znajdowały się kasy biletowe, toalety publiczne i pomieszczenia służbowe. Na peronie przy ścianie budynku ustawiono ławki dla oczekujących na przyjazd pociągu, a także ulokowano plansze z rozkładem jazdy, podświetlane kasetony z nazwa miasta i informacjami kierunkowymi oraz podwieszono pod zadaszenie peronowe okrągłe tarcze zegarowe. Ponadto perony i torowiska były oświetlone lampami, a przy poszczególnych torach znajdowały się semafony. Do dworca poprzez torowisko prowadziło pieszce dojście, zakończone szerokim placem peronowym, otoczonym niskim żeliwnym płotem i rzędem niewysokich drzew. W późniejszym czasie owo dojście wiodło przez istniejący podziemny tunel, wybudowany pod torami biegnącymi w stronę starego miasta, usytuowany na północnym końcu ulicy Królewskiej (Königstrasse, obecnie Jedności Robotniczej). Można tam również było dojechać brukowaną ulicą Strzelniczą (Schützenstrassa, dzisiejsza ulica Strzelecka) poprzez żelbetowy wiadukt nad linią kolejową, obok terenu elektrowni (dzisiaj znajdują się tu budynki zakładu energetycznego) i obszarów strzelnicy miejskiej. Ówczesne budowle dworcowe z racji zastosowanych materiałów, jak i dalece niewystarczających zabezpieczeń, często były dewastowane przez ogień. W 1862 roku miał miejsce pierwszy pożar budynku dworca, a w roku 1892 spłonęła środkowa część tego obiektu. Obecnie budynek ten po licznych zmianach formalnych i przeobrażeniach funkcjonalnych w niczym nie przypomina pierwotnej dobrze zakomponowanej i utrzymanej zabudowy. Natomiast zaplanowana jeszcze w 1911 roku całkowita przebudowa małego XIX-wiecznego pawilonu została zrealizowana dopiero w latach 1932-1935. (Sławomir Krawczyk)

Dworzec kolejowy (2)

Godne podkreślenia jest położenie poczekalni na dwóch poziomach, ze schodami wyrównującymi prowadzącymi do kas biletowych – w ten sposób optymalnie wykorzystano spadek terenu w kie-

runku północnym. Obicia ścian drewnianymi płytami dawały wnętrzem czysty i estetyczny wygląd. Wyżej położona była sala poczekalni 2-giej klasy. Kuchenna winda elektryczna łączyła się z niżej położoną salą poczekalni 3-ciej klasy. Pijalnia piwa i sala zgromadzeń mieściły się tak jak kuchnia na piętrze. Zastosowano również elektryczne urządzenia chłodnicze służące do odpowiedniego chłodzenia spiżarni i napojów w piwnicy. Wierzenie poczekalni następowało poprzez zainstalowane na wyższym piętrze elektryczne urządzenia wentylacyjne. Schłodnie i miło wyglądające pomieszczenia poczekalni odpowiadały właściwie wyposażonej hali dworca i kas biletowych. Znajdowały się tam przeszklone okienka kasowe, umożliwiające wolny wgląd do środka. Po bokach przy głównym wejściu wybudowano lokale handlowe oraz punkt informacyjny. Ściany wyłożone terakotą chroniły przed uszkodzeniami pomieszczenia odprawy bagażu, przesyłek ekspresowych i pakowania odpowiednio wyposażoną kasę stacjonarną, przyległą pocztę i pokoje biurowe. Wszystkie pomieszczenia zostały dopasowane do siebie kolorystycznie. Kasy i przestrzenie przy schodach otrzymały kolorowe przeszklenia, podłogi pomieszczeń publicznych zostały wyłożone sztucznym kamieniem; wyżej położoną salą poczekalni i graniczące z nią pomieszczenia wyłożono linoleum, a poczekalnię dolną wraz z pomieszczeniami przyległymi – klepką dębową. Pomieszczenia bagażowe i pakownię wyposażono w płyty asfaltowe. Pomieszczenia służbowe i mieszkania wyłożono linoleum. Na poziomie kondygnacji piwnicznej mieściły się pomieszczenia techniczne. W sufitach nad wyjściem z hallu na pomost peronowy,

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

a także nad pomieszczeniami odprawy paczek i przesyłek znajdowały się naświetla dachowe. Pomiedzy skrzydłem odpraw pocztowych, a peronem głównym zlokalizowano pomost pocztowy. W poczekalni 2-giej klasy znajdowały się stoliki i krzesła, a ich rząd przy oknie usytuowano na podwyższeniu, za rzędem okrągłych filarów. Zastosowano tam także oświetlenie plafonowe. Poczekalnia 3-ciej klasy położona była pod poczekalnią klasy 2-giej, w suterenie (obie z oknami na dwie strony). Ze szczególną dbałością dobrano rodzaj oświetlenia, w szczególności w miejscach publicznych. Ze stropu głównej hali zwisały sześciokątne żyrandole. Ściany głównego hallu dworca wyłożono kamiennymi spoinowanymi płytami o wymiarach 30x50 cm do wysokości 4 m, a wszystkie otwory wewnętrzne obramowano profilowanymi gzymsami. Przed kasami usytuowano okrągłe postumenty i półkoliste blaty na bagaże, w które pomysłowo wkomponowano grzejniki. Napisy informacyjne wykonano w mosiądzu z liter blokowych. Budynek ogrzewany był za pomocą centralnego ogrzewania wodnego. Budynek wykonano z materiałów pełnowartościowych i atestowanych: ściany z cegły, stropy z betonu i stali. Częściowo w technologii Kleina, a w części oparte na kamiennych półłukach. Większość wejść posiadała żelbetowe nadproża. Koszty budowy wynosiły 750.000 RM.

Na peronach z granitowymi obrzeżami ulokowano kioski handlowe, swym wyglądem dopasowane do architektury zejść na perony, jak również drewniane, obustronne ławki w białym kolorze oraz lampy. Perony wyłożone betonowymi płytkami, odgródzone były w części od torowisk stalowymi barierkami. Na peronach znajdowały się też zegary. Pomosty wykonane z elementów stalowych, a obudowy klatek schodowych wypełniono ceglami. Styl architektoniczny obu pomostów i schodkowych zejść nawiązywał, swymi kubicznymi wyważonymi formami i dużymi prostokątnymi przeszkleniami, do słynnych realizacji Waltera Gropiusa, dzięki czemu uzyskano przejrzysty układ brył i lekką formę. Dworzec, jak na ówczesne czasy był bardzo nowoczesny i zaprojektowany na wyrost; jeszcze dziś z powodzeniem spełnia swą podstawową funkcję, mimo zwielokrotnionego ruchu pasażerskiego i towarowego. (Sławomir Krawczyk)

Elektrownia głogowska (2)

W pierwszej elektrowni głogowskiej uruchomionej w 1907 r. pod nadzorem Teodora Linke, wytwarzano tylko prąd stały, przy pomocy maszyny parowej napędzającej prądnicę prądu stałego. Prąd dostarczano dla oświetleniowych potrzeb miasta. Od 1910 r. pracowały w elektrowni parowe agregaty prądotwórcze o mocy 400 kW. Prąd stały oświetlał miasto i mieszkania. W miarę rozwoju postępu technicznego dobudowano dalsze urządzenia. W 1913 r. zainstalowano pierwsze urządzenie prądu przemiennego. Napięcia znamionowe urządzeń wynosiły 3 kV. Od 1913 r. również po raz pierwszy zbudowano stacje transformatorowe 3/0,4 kV i rozdzielcze 3 kV. Przy pomocy napięcia 3 kV dostarczano energię elektryczną po raz pierwszy w historii do podgłogowskich wsi: Żarkowa, Nosocin, Krzepowa, Ruszowic, Jaczewa, Kurowic, Brzostowa, Modły. W/w urządzenia, uruchomione ponownie po II wojnie światowej, pracowały do lat 1970-1975. Linie napowietrzne budowano na słupach drewnianych. W 1920 r. przebudowano elektrownię, jej moc wzrosła do 650 MW. Do 1933 r. zelektryfikowano ziemię głogowską dostarczając liniami o napięciu 20 kV energię elektryczną do: Szlichtyngowy, Wschowy, Przemkowa, Sławy, Grabika, Kotli, Gaworzyc, Grębocin, Pęcławia. W okresie tym zelektryfikowano też przemysł i kolej. Po II wojnie światowej w dniu 03.07.1946 r. nastąpił ponowny rozruch głogowskiej elektrowni o mocy 6.500 kW. Kiedy wyłączono ją w Głogowie stała już pierwsza stacja rozdzielcza 110/20kV z linią 110 kV. Był to dzień 11.11.1962 r.. Do dzisiaj uruchomiono łącznie trzy stacje, oprócz wspomnianej jeszcze: 110/20 kV i 22/110/20 kV. W 1949 r. do prac związanych z przesyłem energii do odbiorcy powołano Rejon Energetyczny przy ul. Królewskiej, przeniesiony w dniu 11.11.1962 r. do dotychczasowej siedziby elektrowni. Ostatni Dyrektor elektrowni inż. P. Szewiakow został Kierownikiem Rejonu Energetycznego i był nim do 1995 r.. Rejon Energetyczny wykonał ponowną elektryfikację ziemi głogowskiej po zniszczeniach wojennych. W 1970-1980 wykonano reelektryfikację Rejonu Głogowa, między innymi wymieniono słupy drewniane na żelbetowe. Reforma po 1989 r. wprowadziła Polskie Sieci Energetyczne rozprowadzające najwyższe napięcia 220 kV

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

i 400 kV. Rejon Energetyczny na 31.12.1996 r. eksploatował 762 km sieci 20 kV i 712 km sieci niskiego napięcia. Odbiorców w dniu 19.03.1997 r. było 40.730, podczas gdy w 1954 r. było ich około 6.000. (Zbigniew Szymański)

Literatura: J. Chutkowski, Dzieje Głogowa, t. 2, Legnica 1991; Kronika Elektroenergetyki Legnickiej 1945-1995; Neuer Glogauer Anzeiger, nr 2, 1956; Sprawozdania GUS; Das War Glogau. Stadt und Land an der Oder 1913-1945, Hannover 1991; Monographien deutscher Städte, Glogau, Berlin 1926; Głogów. Zarys monografii miasta. Pod redakcją K. Matwijowskiego, Wrocław-Głogów 1994.

Głogowski Przegląd Kultury Polskiej – Kresy

Prezentacja kultury kresowej została wpisana do kalendarza imprez kulturalnych Głogowa w 1995 r.. Pomysłodawcą imprezy był Leszek Lenarczyk – dyrektor Muzeum Archeologiczno-Historycznego w Głogowie. Jej głównym organizatorem jest Muzeum głogowskie. Działalność merytoryczną i opiekę nad Przeglądem sprawuje dział Naukowo-Oświatowy muzeum. Miejszem corocznych prezentacji jest amfiteatr głogowski i siedziba Muzeum – Zamek Książąt Głogowskich. Pierwszy Przegląd pod nazwą „Koncert Polskich Zespołów Folklorystycznych z Kresów Wschodnich – Zamek 95” odbył się 9 maja 1995 r.. Przegląd towarzyszył otwartej w tym czasie w muzeum głogowskim wystawie zatytułowanej „Głogów 1945. Losy tułaczy” przedstawiającej losy Polaków przymusowo przesiedlonych przez Niemców i Rosjan w latach 1939-1945. W koncercie galowym obok zespołów polonijnych: „Kapela Świętojańska” ze Służan (Wileńszczyzna, Litwa). Zespół Pieśni i Tańca „Grzegorzanie” z Wilna, „Wesoły Lwów” ze Lwowa, wystąpiły także grupy folklorystyczne Górali Czadeckich „Dawidenka” z Koźlic i „Dolina Seretu” z Gaworzyc. Duże zainteresowanie głogowian imprezą, skłoniło organizatorów do rozszerzenia wydarzenia do ram spotkań cyklicznych, tj. do „Głogowskiego Przeglądu Kultury Polskiej – Kresy”. Na drugim Przeglądzie, który miał miejsce w dniach 10-16 lipca 1996 r. (koncert galowy 13 lipca) do „Kapeli Świętojańskiej” i kapeli „Wesoły Lwów” dołączył Chór Pieśni Polskiej „Grzegorzewo” z Wilna (Litwa) i Zespół Pieśni i Tańca „Przyjaciele” z Lidy (Białoruś). Na trzecim Przeglądzie (4-6 lipca 1997 r., koncert galowy 5 lipca) swoje umiejętności zaprezentowali: kapela „Wesoły Lwów”. „Kapela Wileńska” (Wilno, Litwa), Zespół Pieśni i Tańca „Grzegorzanie”, a także Teatr Polski we Lwowie (ze spektaklem „Zemsta” Aleksandra Fredry). Na kolejnym Przeglądzie, już czwartym (3-5 lipca 1998 r., koncert galowy 4 lipca), obok wymienionych ostatnich dwóch zespołów i Teatru ze Lwowa (z przedstawieniem śpiewano – poetyckim pt. „Randka z Hemarem”) wystąpił zespół folklorystyczny „Żarna” z Sambora i Teatr Polski z Wilna (ze spektaklem „Zagłoba swatem” Henryka Sienkiewicza). W czwartym Przeglądzie uczestniczyły także dwa okoliczne zespoły

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

folklorystyczne: „Grochowianki” z Grochowic i „Przedmościanki” z Przedmościa.

Każdy Przegląd otwiera hejnał z wieży Zamku Książąt Głogowskich, a zamyka wspólna pieśń „Marsz Polonia”.

Od 1997 r. imprezie towarzyszy wystawa współczesnych artystów – Polaków z Litwy i Ukrainy, połączona z aukcją eksponowanych prac.

Corocznie w czasie Przeglądu zespoły folklorystyczne występują także w okolicznych miejscowościach. Występy takie odbyły się już w Gaworzycach, Grębocicach, Jaczowie, Jerzmanowej, Kurowicach, Przedmościu, Rudnej, Serbach, Sławie, Sobinie. W 1998 r. Teatr Polski we Lwowie wystąpił z przedstawieniem w Koźuchowie, a Teatr Wileński w Jaworze.

Programy Przeglądów stanowiły przede wszystkim tradycyjne i współczesne utwory polskie, powstałe na dawnych Kresach Wschodnich Rzeczypospolitej. Przegląd kultury kresowej ma na celu integrację społeczną i kulturalną Polaków mieszkających w obecnych granicach państwa polskiego oraz na terenach dawnych Kresów Wschodnich. Dla głogowskiego społeczeństwa stanowi okazję do poznania bogatej polskiej tradycji, pogłębienia świadomości narodowej i budowy na tej podstawie własnej tożsamości, natomiast dla rodaków mieszkających na dawnych Kresach Przegląd stwarza możliwość prezentacji kultury i umocnienia związku z macierzą. (Henryka Rudowicz)

Literatura: E. Jabłoński, Kresowiaci w Głogowie, w: Tygodnik Głogowski „Sami”, 1995, nr 20, s. 8; (wim), Kresowiaci przyjechawszy do Głogowa, Gazeta Lubuska, 1995, nr 106, s. 8; (oba), Baciary i Wilniaki zawojowali Głogów, Konkrety, 1996, nr 1249, s. 30; (wim), Festiwal tożsamości, Gazeta Lubuska, 1997, nr 146, s. 17; S. Fedyniak, Kresowy zawrót głowy, Słowo Polskie, 1997, nr 161, s. 15; (b.a.), Zamek w Głogowie, 30 lat głogowskiego Muzeum, Głogów 1997, s. 47-48; (wim), Deszczowe randki kresowiaków, Gazeta Lubuska, 1998, nr 156, s.15; dokumentacja w zbiorach Muzeum Archeologiczno-Historycznego w Głogowie.

Horbulewicz Leonard

Urodził się 06.11.1886 r. w Horodence, leżącej w Zachodniej Ukrainie, na przedrozbiorowych kresach południowo-wschodniej Polski. Był jedynym dzieckiem Joanny i Piotra Horbulewiczów. Szkołę podstawową ukończył w Horodence, gimnazjum w Kołomyi. Ostatnim etapem edukacji były studia na Uniwersytecie Lwowskim. W 1914 r. zdobył dyplom wydziału filozofii o kierunku przyrody i geografii. Trzy lata później (1917 r.) ożenił się. Ze związku z Anną urodził się syn Stanisław oraz córka Helena.

Leonard Horbulewicz został nauczycielem już w wolnej Ojczyźnie w 1919 r.. Pierwszym miejscem pracy było Gimnazjum Koedukacyjne w Borysławiu pow. Drohobycz, woj. lwowskie. Równocześnie prowadził badania naukowe, które zaowocowały w 1927 r. publikacją – „Rozmieszczenie kumaków i traszek na przetrzeni Sambora, Drohobycza i Stryja (woj. lwowskie)”. Mając 20-letni staż pracy, od września 1939 r. (podczas kampanii wrześniowej) objął stanowisko dyrektora gimnazjum. We wrześniu 1941 r. tj. dwa miesiące po napaści Niemiec na ZSRR (VI. 1941 r.), nie mógł jak inni nauczyciele wykonywać zawodu. Chcąc zapewnić najbliższemu utrzymanie, do końca wojny pracował jako urzędnik w firmie eksplorującej ropę naftową w Borysławiu.

Mając świadomość nieodwracalnej utraty przez Rzeczpospolitą przedwojennych wschodnich rubieży, trzy miesiące po upadku III Rzeszy tj. na początku sierpnia 1945 r. wyruszył z rodziną transportem kolejowym na zachód, na Ziemię Odzyskaną. Będąc prawie u celu, na krótko zatrzymał się w Lubinie, gdzie za namową inspektora oświaty w głogowskim przyjechał pod koniec sierpnia do Sławy, w celu zorganizowania gimnazjum ogólnokształcącego.

Nauka pod jego kierownictwem rozpoczęła się 4 września 1945 r.. Wkrótce prywatne gimnazjum (w zasadzie społeczne) otrzymało status szkoły państwowej oraz nazwę Państwowe Gimnazjum i Liceum Ogólnokształcące w Sławie Śląskiej. Początkowo mieściło się w gmachu Publicznej Szkoły Powszechnej. Po usunięciu z pałacu przez pracowników Uniwersytetu Poznańskiego hitlerowskich archiwaliów, spowodował przeniesienie do niego gimnazjum. Dzięki intu-

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

icji i wiedzy L. Horbulewicz uratowano w trakcie porządkowania komnat przeznaczoną resztkę dokumentacji archiwum Heinricha Himmlera. Zainicjował, osobiście nadzorując akcję zbierania w Sławie wszelkich krzesel, ławek, stołów itp. Przetrzasał także wraz z młodzieżą gruzy szkół głogowskich w celu uzyskania niezbędnych pomocy naukowych. Równocześnie kierował placówką oraz uczył w niej biologii i geografii. Zorganizował wzorcową klasopracownię biologii. Zgodnie z programem nauczania hodowano w niej rośliny oraz w akwariach i tereriach zwierzęta. W sąsiedztwie budynku założył dydaktyczny ogród botaniczny z małym oczkiem wodnym. Pod jednym dachem prowadził także zajęcia z geografii w Publicznej Średniej Szkole Zawodowej.

Niestety w wyniku natłoku obowiązków podupadł na zdrowiu. W 1948 r. ustąpił ze stanowiska. Nieoficjalnie mówiono, że rezygnacja była również związana z jego kategoryczna odmową wstąpienia w szeregi Polskiej Partii Robotniczej. Mimo, że nie był już dyrektorem – młodzież nadal go tak tytułowała. Pozostając nauczycielem biologii, latem 1950 r. wspomagał swoim doświadczeniem nowego szefa placówki (Franciszka Krassowskiego) w przeniesieniu jej siedziby do Głogowa. Po przepracowaniu jeszcze około 2 lat przeszedł na emeryturę.

Nauczyciele otaczali go życzliwością i szacunkiem. Z wieloma z nich utrzymywał kontakty towarzyskie np. z Józefem Hryhorowiczem, Franciszkiem Krassowskim, Ludwikiem Stępczakiem, Zbyszkim Piwińskim (obecnie senatorem RP). W 1963 r. wyprowadził się ze Sławy do Krakowa. Zmarł w marcu 1978 r.

...”Ilekoć pomyślę obecnie o głogowskim wysoko postawionym Liceum, tylekoć moje serce napełnia się radością płynącą ze świadomości, bujnego rozkwitu tej szkoły (...). Moje szczere i serdeczne życzenia będą zawsze kierowane ku kochanemu Zakładowi, któremu mogłem kiedyś w jego początkach oddać cząstkę mojego życia”. – Leonard Horbulewicz. (Artur Pacyga)

Literatura: L. Horbulewicz, U kolebki Liceum Ogólnokształcącego w Głogowie, maszynopis; H. Musielak (z d. Horbulewicz), dane rodzinne; L. Stępczak, Kronika Publicznej Szkoły Powszechnej w Sławie Śl. (rękopis), Sława 1945-1947; K. Zawicki, I Liceum Ogólnokształcące w Głogowie. 50 lat historii, Głogów 1995; W. Zarczyński, Wspomnienia absolwenta L.O.

Jonston Jan

Jan Jonston był z pochodzenia Szkotem. Jego ojciec Szymon, pod koniec XVI wieku osiedlił się w Szamotułach, gdzie w 1601 roku pojął za żonę mieszczańkę Annę Becker. W 1603 roku, z małżeństwa tego, urodził się syn Jan, przyszedł lekarz, filozof, teolog i myśliciel.

Wychowany w duchu kalwinizmu, uczył się w gimnazjach innowierczych w Bytomiu i Toruniu. Zamierzał później studiować na Uniwersytecie Jagiellońskim, ale jako kalwin nie został tam przyjęty. Wybrał zatem szkocki uniwersytet w St. Andrews. Trudna sytuacja finansowa zmusiła go jednak po dwóch latach do przerwania nauki. Wrócił do Polski i zatrudnił się jako wychowawca synów rodziny Zawadzkich i Leszczyńskich. Podczas pobytu w Lesznie, zaprzyjaźnił się ze znanymi uczonymi, takimi jak: architekt Jan Dekon, matematyk Aleksy Sylvius, pedagog Jan Komensky. Pod ich wpływem postanowił dokończyć studia i wyjechał w tym celu do Niemiec. Studiował we Frankfurcie, Lipsku, Wittenberdze, Kolonii i Hamburgu. Zdobył tam gruntowną wiedzę filozoficzną i opanował piętnaście języków. W 1630 roku, na podstawie rozprawy „Enchiridion Ethicum” uzyskał stopień doktora filozofii, a na uniwersytetach w Groningen, Franeker i Lejdzie, rozpoczął drugi etap swojej edukacji, studiując nauki medyczne i przyrodnicze. Pracę doktorską z medycyny obronił w 1634 roku. Później, podróżował po Europie. Bawił w Anglii, w Niderlandach, we Francji i we Włoszech. W 1636 roku powrócił ostatecznie do Polski i ponownie osiadł w Lesznie. Tutaj ożenił się z Krystyną Hortensius ze Wschowy, a po jej rychłym zgonie, z Anną Rozyną, córką lekarza królewskiego. Anna urodziła mu czworo dzieci, z których troje zmarło jednak w dzieciństwie.

W Lesznie Jonston oddał się pracy medycznej i naukowej. Napisał wiele dzieł przyrodniczych i medycznych takich jak: „*Idea universae medicinae*” (1644), „*Polymathia – philologica*” (około 1650), „*Histria naturalis animalis*” (1649-1653). Książki te cieszyły się ówczesnie dużą popularnością i świadczyły o olbrzymiej, encyklopedycznej, wiedzy ich autora.

W 1656 roku, kiedy do Wielkopolski wkroczyły wojska Karola Gustawa, Jonston, który uznawał prawa Jana Kazimierza do

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

korony, wyjechał do Głogowa. Przez pewien czas prowadził tutaj praktykę lekarską, spiesząc przede wszystkim z pomocą ucieknięrom z Polski. Później na zaproszenie barona Schönaicha, przeniósł się do Siedliska (Carolath). Zmęczony atmosferą religijnych swarów, opuścił jednak Siedlisko i osiadł w swojej wiejskiej posiadłości Składowice (Cibenaenum), koło Lubina. Tam też powstały jego dalsze dzieła: „Idea Hygienes” (1660), „Notitia regni mineralis” (około 1662), „Dendrografia” (1663), „Syntagma universae medicinae practicae” (ok. 1665).

Jan Jonston zmarł 8 czerwca 1675 roku w Składowicach, a 29 września tego roku, pochowano go na cmentarzu kalwińskim w Lesznie. (Jerzy Jankowski)

Literatura: T. Bilikiewicz, Jan Jonston – żywot i działalność lekarska, Warszawa 1931; A. Bandomir, Poczet uczonych polskich, Warszawa 1975; Jan Jonston, (praca zbiorowa), Leszno 1974; W. Laskowski, Ludzie zasługi niepospolitej, Warszawa 1983.

Kaplica p.w. św. Anny

Na Ostrowie Tumskim, w cieniu kolegiaty NMP, po jej zachodniej stronie, kilka metrów od wieży, stała kaplica św. Anny. Wybudowano ją w 1435 roku, jako oratorium przykolegiackiego cmentarza. Pierwsze wzmianki o jej istnieniu pochodzą z 1441 roku. Poważnego uszkodzenia doznała podczas zdobycia miasta przez Węgrów (12 czerwca 1488 r.), kiedy to uległa spaleni, jednak w osiem lat później została odbudowana. Od czasu wojny siedmioletniej i w jej trakcie służyła jako magazyn wojskowy. W czerwcu 1872 roku biskup Henryk Foerster, na swój koszt, kazał adoptować ją na cele szkoły kolegiackiej. Z początkiem XX wieku kaplica wykorzystywana była jako magazyn urządzeń kościelnych. Podczas oblężenia miasta w 1945 roku uległa zniszczeniu. Jej mury długo jeszcze „straszyły” po wojnie i ostatecznie w 1972 roku, po zezwoleniu Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Zielonej Górze, zostały rozebrane.

Kaplica św. Anny była niedużym ceglany budynkiem o wyraźnym gotyckim stylu. Zbudowana na planie prostokąta z zamkniętą od wschodu wieloboczną absydą (trzy boki ośmiokąta). Kaplica dłuższą osią skierowana była z północnego zachodu na południowy wschód. To nietypowe zorientowanie spowodowane było ukształtowaniem terenu. Korpus kaplicy nakryty był wysokim, dwuspadowym dachem, na którym przy zachodnim szczycie znajdowała się ozdobna sygnaturka. Wnętrze kaplicy nakryte było najprawdopodobniej sklepieniem, o czym świadczyła duża liczba przypór zewnętrznych w liczbie 13-tu. Na przemian z przyporami, dookoła całej

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

budowli znajdowały się ostrołuczne, wysokie okna. Wejścia do kaplicy umieszczone były w północnej i południowej ścianie.

Najciekawsza architektonicznie była zachodnia fasada. Jej szczyt zdobiony był blendami. Poniżej szczytu znajdowała się galeria z siedmioma ślepyimi oknami (prostokątne i ostrołuczne).

Z wyposażenia wnętrza znany jest, pochodzący z początku XVIII w., obraz Reutiusa „Magdalena pod Krzyżem”, który później przeniesiono do ołtarza głównego kolegiaty. Zachowane fundamenty kaplicy św. Anny planuje się wyeksponować w nawierzchni placu przykolegiackiego. (Rafael Rokaszewicz)

Literatura: J. Blaschke, Geschichte der Stadt Glogau und des Glogauer Landes, Glogau 1913; R. Kutzner, Głogów, w: Studia nad początkiem i rozplanowaniem miast nad środkową Odrą i dolną Wartą, T. II, Zielona góra 1970, s. 135-212; Pismo z dn. 22 marca 1972 r. od Prezydium Wojewódzkiej Rady Narodowej w Zielonej Górze, Wydział Kultury, Wojewódzki Konserwator Zabytków do Prezydium Miejskiej Rady Narodowej w Głogowie Dot. Rozbiórki murów kaplicy św. Anny; Głogów poprzez wieki, Würzburg 1992.

Przedmieście Polskie

Miasto lokacyjne otoczono murami miejskimi pod koniec XIII wieku, jednak jego szybki rozwój spowodował, że już w wieku XIV potrzebowało dalszych terenów pod zabudowę. Zaczęły się wówczas pojawiać kolonie ludzi osiedlających się przed murami miejskimi, tworząc przedmieścia. Początkowo osadzili się tam biedni rzemieślnicy, lecz później z biegiem czasu przedmieścia stawały się nierozdzielną częścią miasta. Powstawały tam kościoły, cmentarze, szpitale, place targowe i wiele innych instytucji niezbędnych do prawidłowego funkcjonowania organizmu miejskiego.

Jednym z powstałych wówczas przedmieść było Przedmieście Polskie. Leżało po wschodniej części miasta lokacyjnego. Nazwane zostało tak ze względu na mieszkającą tutaj dużą liczbę Polaków. Prowadziły do niego Brama Polska i furta Bożego Ciała. Przedmieście zaczęło się rozwijać w drugiej połowie XV wieku, do tego czasu znajdowały się tu ogrody i pola. Około 1530 roku liczba budynków mieszkalnych na przedmieściu dochodziła do 70-ciu. Układ przestrzenny nie był tak regularny jak układ miasta „właściwego”, choć ze wszystkich przedmieść ono miało najbardziej regularny kształt. Główną arterią tej dzielnicy była droga (przedłużenie ulicy Polskiej) prowadząca w kierunku na Wołów. Wzdłuż niej zamieszkiwali tkacze, którzy byli najliczniejszą grupą zajmującą przedmieście. Innymi liczącymi się rzemieślnikami byli garncarze zamieszkujący północną część, wzdłuż murów miejskich. Na przedmieściu znajdował

PRZEDMIEŚCIE NA PLANIE Z POCZ.
XVII W.

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

się rynek garncarski, na którym mogli sprzedawać swoje towary. Podobnie tkacze mieli miejsce do handlu płótnem i sukniem, był to miejski plac jarmarków. Znajdował się obok cmentarza, na którym pod koniec XV wieku tkacze fundowali kaplicę św. Barbary. Tkacze wybudowali także szpital pod tym samym wezwaniem. Od wschodu przedmieście ograniczała rzeczka Młynówka (strumyk Sępólno), na której posadowionych było kilka młynów. Przedmieście rozwijało się nieprzerwanie aż do 1630 roku, kiedy podczas budowy Twierdzy Głogów zniszczono wszystkie przedmieścia otaczające miasto. Wyburzono wówczas z terenu Przedmieścia Polskiego 108 domów mieszkalnych oraz wszystkie inne budowle „przeszkadzające” w obronie twierdzy. W drugiej połowie XVIII wieku na tym terenie powstało duże dzieło fortyfikacyjne – Fort Gwiaździsty. (Rafael Rokaszewicz)

Literatura: J. Blaschke, *Geschichte der Stadt Glogau und des Glogauer Landes*, Głogau 1913; R. Kutzner, Głogów, w: *Studia nad początkiem i rozplanowaniem miast nad środkową Odrą i dolną Wartą*, T. II, Zielona Góra 1970, s. 135-212; J. Chutkowski, *Dzieje Głogowa*, Wyd. II, Tom II, Legnica 1991; J. Chutkowski, *Wędrówki po dawnym Głogowie*, BEZG, Tom XI, Głogów 1997.

Rzeka Rudna

Stanowiąca lewobrzeżny dopływ Odry rzeka Rudna wypływa ze Wzgórz Dalkowskich. Jej źródła położone na wysokości 170 metrów nad poziomem morza leżą nieopodal wsi Koźlice.

Źródłiskowe partie zlewni Rudnej zbudowane są z piasków i żwirów morenowych. Rzeka uchodzi do Odry w Głogowie w km 391,5 w miejscu gdzie dawniej mieściła się stocznia na wysokości 74 m n.p.m. Rudna mierzy 30,7 km długości, a jej zlewnia zajmuje powierzchnię 373,8 km². Poniżej wsi Gwizdanów Rudna opuszcza Wzgórze Dalkowskie i wpływa do Pradoliny Głogowskiej. W Krzepowie znajduje się wodowskaz założony tam w 1957 r.. Zero wodowskazu znajduje się na rzędnej 71,41 m NN. We wsi Rudna leżącej w km 25,5 biegu rzeki, uchodzi do Rudnej potok Kalinówka. W jej zlewni leży największy w Europie zbiornik odpadów poflotacyjnych Żelazny Most. Po wybudowaniu zbiornika górna część zlewni Kalinówki wraz z wodami nadosadowymi systemem rurociągów prowadzi swoje wody bezpośrednio do Odry powyżej mostu drogowego w Głogowie. Skutkiem budowy zbiornika zlewnia Kalinówki tocząca swe wody do Rudnej zmalała do 4,6 km². W km 23,9 uchodzi do Rudnej potok Grężina, którego długość 7,5 km, a powierzchnia zlewni 18,4 km². Zarówno źródła jak i ujście Grężiny znajduje się w okolicy wsi Mleczno. W km 13,6 uchodzi do Rudnej Moskorzynka wypływająca na południe od wsi Kazimierzów na wysokości 160 m n.p.m.. Jej długość wynosi 12,1 km, a powierzchnia zlewni 88,1 km². Największy dopływ Moskorzynki to Zdziarowita wypływająca w pobliżu wsi Tarnówek. Na zachód od Obiszowa wypływa Kanał Brusina długości 9,7 km i mający zlewnię o powierzchni 26,0 km². Kanał ten uchodzi do Rudnej w okolicy Retkowa w km 11,5. Największym dopływem rzeki Rudna jest Kanał Południowy, który uchodzi do niej w km 5,7. Jego zlewnia ma powierzchnię 109,3 km², a długość kanału wynosi 19,1 km. Odnogę Kanału Południowego stanowi Kanał Środkowy o długości 12,4 km, którego zlewnia zajmuje powierzchnię 18,2 km². Lewy dopływ Kanału Południowego nosi nazwę Borownica. Jej długość wynosi 17,6 km. W km 3,6 uchodzi do Rudnej Kanał Borkowski. Ma on 6,5 km, a jego zlewnia rozciąga się na powierzchni 10,0 km².

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

Niemal cały obszar zlewni rzeki Rudna jest zmeliorowany. W ramach kontynuowanego od 1989 r. zadania inwestycyjnego „Proszówek” realizowanego według projektu mgr inż. Antoniego Kowalewskiego z BPWM Zielona Góra, wykonywana jest regulacja rzeki wraz z melioracjami szczegółowymi. W Proszówku i w Rzezycy wybudowano niewielkie zbiorniki retencyjne o łącznej kubaturze 2750 m³, a w Widziszowie na Kanale Borkowskim będzie wybudowana przepompownia. (Jerzy Herman)

Literatura: Studium gospodarki wodnej LGOM, Hydroprojekt Warszawa 1969; Studium hydrologiczne dla określenia wód dyspozycyjnych w rejonie województwa legnickiego, IMGW Wrocław 1984; Gospodarka zasobami wodnymi dorzecza górnej i środkowej Odry, RZGW Wrocław 1993; Roczniki Hydrologiczne.

Samorząd miasta w latach 1994-1998

Jedynie 30% głogowian wzięło udział w wyborach 19 czerwca 1994 r., w wyniku których wybrana została 36-osobowa Rada Miasta. Najwięcej mandatów otrzymał Sojusz Lewicy Demokratycznej – 12. W dalszej kolejności znaleźli się: Komitet Wyborczy „Zdrowy Głogów” – 10, Blok Wyborczy „Nasze Miasto” – 5, Stowarzyszenie Demokracji Lokalnej – 4, Koalicja dla Głogowa – 4 i Spółdzielczy Blok Wyborczy – 1.

Rozkład poszczególnych głosów spowodował, że przez kilkanaście tygodni radni nie potrafili stworzyć większości, zdolnej do powołania Zarządu Miasta. Na pierwszym posiedzeniu (5.07.94) wybrano Przewodniczącego Rady Miasta (Edward Murzyński), zastępcę (Roman Bochanysz) oraz delegatów do sejmiku samorządowego woj. legnickiego (Czesław Cichoń, Marek Groffik i Edward Murzyński). Drugie posiedzenie miało wyłonić Zarząd Miasta. Niestety, zawiązana po wyborach koalicja miała za mało głosów aby w pełni tego dokonać. Zdołano jedynie wybrać tzw. społecznych członków Zarządu (Henryk Ciejka, Mirosław Dąbrowski, Marek Groffik i Tomasz Matuszak). Przed głosowaniem nad kandydaturami na prezydenta i wiceprezydentów salę obrad opuścili radni SLD i SDL, co spowodowało brak kworum. Boykot wyborów prezydenckich miał miejsce kilkakrotnie i przewodniczący poszczególnych ugrupowań ponownie zasiedli do rozmów. W ich wyniku powstała koalicja mająca do końca kadencji znaczną większość. Tworzyli ją: Zdrowy Głogów, SLD, Nasze Miasto i Spółdzielczy Blok Wyborczy.

25 października, czyli po czterech miesiącach od daty wyborów, radni uzupełnili trzy najważniejsze stanowiska w Zarządzie. Prezydentem został Jacek Zieliński (ZG), wiceprezydentami: Władysław Rak (SLD) i Zygmunt Włodarczak (NM). Radni pracowali w pięciu komisjach stałych. Komisja Budżetowa zebrała się 83 razy, Ekologii, Zdrowia i Opieki Społecznej 65, Społeczno-Samorządowa 86. Oświaty Kultury i Sportu 100 i Rewizyjna 75. W kwietniu 1997 r. powołano Komisję ds. Rodziny, która odbyła 14 posiedzeń.

Nowelizacja ustawy o samorządzie terytorialnym umożliwiła powoływanie Klubów Radnych, które grupowały radnych niekoniecz-

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

nie z jednego ugrupowania. Jako pierwszy powstał Klub Radnych Sojuszu Lewicy Demokratycznej (21.05.1996 r.), grupujący 12 osób. 23 lipca 1996 r. radni prawicowi powołali Niezależny Klub Radnych „Ruch dla miasta” skupiając 10 radnych. Dwa miesiące później, 19 września osiem osób zawiązało Samorządowy Klub Radnych. W końcu roku 1997 przestał istnieć Klub „Ruch dla miasta”, a w zamian niego, 31 grudnia 1997 r. powstał 13-osobowy Klub Radnych Na Rzecz AWS.

W czasie kadencyjnego 4-lecia w składzie rady nastąpiło kilka zmian osobowych. Już na pierwszym posiedzeniu z mandatu zrezygnował Adam Orzech (KdG). Powodem były, jego zdaniem, idące w złym kierunku rozmowy koalicyjne. Jego miejsce zajęła Teresa Konarska z Ruchu dla Rzeczypospolitej. W 1996 roku Wojciecha Łazarskiego (SLD), powołanego na stanowisko prezesa spółki Komunikacja Miejska zastąpił Zbigniew Neska. Od początku 1998 roku w posiedzeniach Rady oraz Zarządu Miasta nie brał udziału T. Matuszak, przeciwko któremu toczyła się sprawa sądowa. W czerwcu nastąpiła zmiana w składzie Zarządu Miasta. Po złożeniu rezygnacji z pełnienia tej funkcji przez T. Matuszaka, na jego miejsce wszedł Jerzy Bartkowiak – nie związany z żadnym ugrupowaniem.

Rada Miasta w ciągu trwania całej kadencji odbyła 51 posiedzeń, w tym cztery sesje okolicznościowe – z okazji Narodowego Święta Niepodległości i dwie nadzwyczajne – 29 lipca 1997 r. w związku z powodzią i 1 czerwca 1998 r. w sprawie rozpatrzenia wniosków o nadanie tytułów honorowego Obywatela Miasta Głogowa. Radni odbyli też jedną sesję wyjazdową – w lutym 1998 r., miała ona miejsce na terenie Huty Miedzi Głogów. W tym samym okresie Zarząd Miasta zebrał się 212 razy. (Krzysztof Zawadzki)

Literatura: Sprawozdanie z pracy Rady Miasta; Tygodnik „Życie Głogowa” nr 5, 6/1994 r..

Stare Miasto – działka mieszczańska z XIII-XIV wieku

Jedną z podstawowych organizacji bytowej, odgrywającą istotną rolę w życiu codziennym mieszkańców średniowiecznego miasta, była wytyczona przestrzeń, składająca się z zabudowy mieszkalnej, gospodarczej oraz reliktyw działalności gospodarczej – czyli pojedyncza działka, określona również jako parcela lub posesja.

Przykład takiej działki (parceli) znajdujemy w obrębie kwartału A-20 na Starym Mieście w Głogowie, który znajdował się w obrębie jurysdykcji miejskiej.

Pierwszym etapem związanym z zagospodarowaniem terenu, podobnie jak i na pozostałych częściach miasta, było wytyczenie pojedynczych działek. Następnie po zatwierdzeniu stosunków własnościowych, poszczególnych właścicieli parcel, realizowane były projekty przestrzenne zabudowy.

Na podstawie badań archeologiczno-architektonicznych na kwartale A-20, ustalono, iż układ zagospodarowania przestrzennego w XIII-XIV wieku składał się z trzech stref.

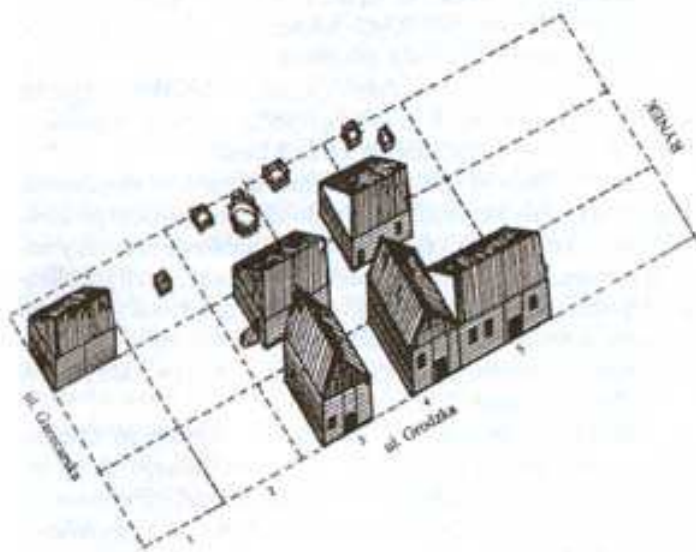
Strefa I - była to strefa mieszkalna, najbardziej eksponowana, która wyrażała się solidnym drewnianym budynkiem podpiwniczonym o konstrukcji szkieletowej, tzn. pionowe elementy nośne były wsparte na poziomych belkach przyciesiowych stabilizujących podłogę. Wewnątrz takiego budynku znajdował się system grzewczy w postaci pieca usytuowanego zazwyczaj w jednym z narożników. Wielkość tej strefy wynosiła: szerokość od 5,5 do 9 m, zaś długość w głąb działki od 7 do 12 m.

Strefa II – spełniała rolę zaplecza gospodarczego. Znajdowała się bezpośrednio za strefą budynku mieszkalnego. W jej obrębie usytuowane były główne drewniane budynki gospodarcze, pełniące również funkcję budynków mieszkalnych, z przeznaczeniem dla służby lub biedniejszej warstwy społecznej. O ich mieszkalnym charakterze świadczą zalegające wewnątrz piece. Skupiała ona również różnego rodzaju obiekty gospodarcze (między innymi spichlerze, paleniska otwarte i inne), wokół których koncentrowała się aktywność związana

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

z prowadzeniem gospodarstwa domowego. Szerokość tej strefy podobnie jak powyżej wynosiła od 5,5 do 9 m, zaś długość do 12 m.

Strefę III – zaliczyć można do strefy sanitarnej „nieczystej”, która w pierwszym okresie użytkowania nie posiadała tego charakteru, dopiero po pewnym czasie, wraz z rozwojem strefy mieszkalnej i gospodarczej przybierała funkcja strefy „nieczystej”. W jej obrębie znajdowały się studnie, kloaki oraz jamy służące do składowania różnych odpadków. Strefa ta znajdowała się w głębi działki, za strefą gospodarczą. (Krzysztof Czapla)

Rekonstrukcja zabudowy drewnianej z XIII-XIV wieku
na kwartale A-20 przy ul. Grodzkiej

Starostowie ziemscy (XIV-XVIII wiek)

Od początku XIV wieku starosta (Capitaneus, Hauptman), był najważniejszym urzędnikiem książęcym, o kompetencjach namiestniczych (wcześniej rolę taką pełnił palatyn). W późniejszych wiekach, tytułowano go starostą ziemskim (Landeshauptman). Każdy weichbild miał swego starostę weichbildowego (Hauptman, Weichbildhauptman).

Po podziale Głogowa i księstwa głogowskiego na dwie części: królewska (czeska) i książęca (ksiąząt głogowskich), każda z nich miała swojego starostę, jeden był przedstawicielem ksiąząt głogowskich, drugi królów czeskich (a w XV w. ich lenników, ksiąząt cieszyńskich).

Po przekształceniu księstwa głogowskiego w dziedziczne terytorium Korony Czeskiej (1508 r.), znacznie zwiększyła się realna władza starostów. Ponieważ księciem głogowskim stał się król czeski bezpośrednie rządy w księstwie sprawowali starostowie, z możliwością podejmowania decyzji bez zatwierdzenia jej przez króla. Z czasem ich urząd stał się kolegialnym i w pierwszej połowie XVII w. przyjął nazwę „rządu” (rejencji) księstwa głogowskiego (Regierung, Amtsregierung, Amtsregierung der Hauptmannschaft). W skład urzędu wchodził: starosta ziemski, zastępca starosty (Amtsverweser, Verweser) oraz sekretarz. Starostami bywali najczęściej przedstawiciele szlachty głogowskiej.

Król każdego mianował samodzielnie. Wprowadzenie na urząd odbywało się na zamku królewskim w Głogowie w obecności stanów. Tutaj wybrany składał najpierw przysięgę królowi, potem stanom księstwa.

Siedziba starostów mieściła się w zamku głogowskim. W razie konfliktu stany mogły składać na niego skargę do króla czeskiego. Pomocniczym organem starosty, a później rejencji była kancelaria, którą kierował kanclerz. Oprócz niego w skład kancelarii wchodził: wicekanclerz, sekretarz, pisarze, koncypiści, kopiści, ingrosatorzy itp. Realna władza starostów znacznie wzrosła w XVI w..

Zestawienie starostów od 1523 r. do 1652 zrobił Andreas Gryphius w „Glogauesches Fürstenthumbs Landes Privilegium”. Z kolei

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

ich wykaz do 1731 r. zamieszcza w pracy „Geschichte der Stadt und Festung Gross-Glogau”, wydanej w 1853 r., F. Minsberg. (Jerzy Dymytryszyn)

Literatura: M. Ptak, Zgromadzenia i urzędy stanowe księstwa głogowskiego od początku XIV w. do 1742 r., Wrocław 1991; J. Bardach, Historia Państwa i Prawa Polski, tom 1, Warszawa 1973; F. Minsberg, Geschichte der Stadt und Festung Gross-Glogau, Glogau 1853, s. 522-526; A. Gryphius, Glogauesches Fürstenthums Landes Privilegia, Lissa 1653.

Stowarzyszenia Naukowo-Techniczne

SNT są to stowarzyszenia inżynierów i techników poszczególnych branż i specjalności mające na celu podnoszenie kwalifikacji swych członków, ochronę praw zawodowych, popularyzację zagadnień technicznych w społeczeństwie oraz współuczestnictwo w tworzeniu koncepcji rozwoju nauki i techniki. Poza tym współuczestnictwo w pracach normalizacyjnych, organizacja egzaminów kwalifikacyjnych i szkoleń.

Pierwszy Zjazd Techników Polskich odbył się w Krakowie w 1882 r.. Początki organizacji sięgają roku 1860, gdy w Warszawie w Resursie Obywatelskiej poczęli się zbierać pierwsi technicy. Po pierwszej wojnie światowej powstały pierwsze SNT takie jak: SEP, SGP, SIMP, STC i inne. Pierwszymi były SNT Górników i Hutników powstałe w 1892 r.. Po II wojnie światowej w 1945 r. powstaje Związek SNT, który pierwszy Kongres Techników Polskich w 1946 r. przemianował na Naczelną Organizację Techniczną NOT z siedzibą Rady Głównej w Warszawie. W 1992 r. powstaje Federacja SNT NOT z siedzibą w Warszawie i w tym samym czasie Federacja SNT NOT Zagłębia Miedziowego z siedzibą w Legnicy, ul. Złotoryjska 87. Jest ona niezależna i obejmuje ziemię głogowską. W październiku 1976 r. z inicjatywy SITPH i Dyrekcji Huty Miedzi „Głogów” powstaje w Głogowie Komitet Miejski NOT skupiający 14 kół SNT. Pierwszym Kołem w Głogowie było Stowarzyszenie Elektryków Polskich (SEP), założone w 1954 r. przy Elektrowni głogowskiej. Jego pierwszym przewodniczącym był inżynier M. Nowakowski. Następnymi były koła przy Cukrowni założone w 1957 r., „Famabie”, już rozwiązane. W 1970 powstało Stowarzyszenie Inżynierów i Techników Przemysłu Hutniczego przy HM „Głogów”. Z czasem rozrosło się i zostało podzielone na sekcje: metalurgiczną, mechaniczną, automatyków, chemików i ekonomistów. Przy pomocy SITPH inicjowano i wdrażano 11 projektów wynalazczych np. dostosowanie turbin kondensacyjnych do pracy ciepłowniczej, wymiana płaszcza pieca elektrycznego itd. Przy udziale SITPH tradycyjnie organizuje się imprezy rozrywkowe: Bal Sylwestrowy, Dzień Hutnika, kulię NOT. Powstała w 1992 r. Federacja SNT posiada własny statut. Radę Główną skła-

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

dającą się z 23 osób i Komisję Rewizyjną. Jej siedziba mieści się w Domu Technika. W 1998 r. działały 52 Koła SNT zrzeszające 1.680 członków. W Federacji działają 4 Komitety: ds. Ochrony Środowiska, ds. Postępu Technicznego, ds. Jakości, ds. Doskonalenia Kadr oraz Zespół Usług Technicznych zrzeszający 968 specjalistów, który w latach 1994-1997 wykonał 1.092 zlecenia. W 1997 r. Federacja SNT NOT Zagłębia Miedziowego zakupiła dla Komitetu Miejskiego NOT w Głogowie lokal przy ulicy Norwida 1 (tel. 8352368). W dniu 2 kwietnia 1998 r. zebrali się przedstawiciele SNT w Głogowie, którzy wybrali Zarząd Komitetu z Prezesem i dwoma wiceprezesami. Komitet Miejski prowadzi aktualnie Pani Genowefa Gren, Prezesem jest mgr inż. W. Bas. Komitet Miejski SNT w Głogowie działa w ramach Federacji SNT NOT Zagłębia Miedziowego i skupia SNT wymienione w poniższej tabeli:

L p.	Nazwa Koła SNT	Siedziba, Rok założ. w RP	Siedziba, rok założ. w Głogowie	Ilość Członków	I-szy Przewodnicz. Aktualny
1.	Stowarzyszenie Elektryków Polskich	Warszawa 1919	Elektrownia 1954	19	inż. M. Nowakowski mgr inż. R. Urbanowicz
2.	Stowarzyszenie Techn. Cukrowników	Warszawa 1919	Cukrownia 1957	35	mgr inż. M. Pograniczny mgr inż. M. Dąbrowski
3.	Stowarzyszenie Inż. i Techn. Górnictwa	Katowice 1892	Polkowice 1969	-	inż. L. Jaglarz
			Sieroszowce 1978	-	mgr inż. Jesionek
			Polk-Sierosz 1996	169	mgr inż. Jaroń
			Rudna-1972	108	mgr inż. W. Mięśowicz mgr inż. Z. Naporowski
4.	Stowarzyszenie Inż. i Techn. Budownictwa	Warszawa 1934	UM Głogów 1988	26	mgr inż. M. Dąbrowski mgr inż. B. Dąbrowska
5.	Stowarzyszenie Inż. i Techn. Hutnictwa	Katowice 1892	HM Głogów 1970	146	mgr inż. S. Pękala mgr inż. J. Chorążyczewski
6.	Stowarzyszenie Inż. i Techn. Wodnych Melioracji	Warszawa 1911		50	mgr inż. S. Lüdke
Łącznie:				553	

(Zbigniew Szymański)

Twierdza Głogów – „Galen Schanze” (Szaniec Szubieniczny)

„Galen Schanze” (tłum. „Szubieniczny szaniec”) to niemiecka nazwa niewielkiego, ziemnego dzieła obronnego, wybudowanego w 1835 r. na Szubienicznym Wzgórzu, które to w średniowieczu było miejscem publicznych egzekucji przestępców. Wzniesienie to znajdowało się około 1.000 metrów na zachód od murów obronnych Starego Miasta (dzisiaj to miejsce pomiędzy Placem 1000-lecia, a ul. Przemysłową).

Znaczenie strategiczne niewysokiego wzgórza zostało docenione już przez Prusy w czasie wojen śląskich. W 1740 r., około 50 m na wschód od szubienicy wybudowano niewielkie dzieło „rogowe” skierowane czołem na twierdzę. Było to dzieło ziemne. Stanowiło ważny punkt oblężenia, gdyż to właśnie z te-go miejsca nastąpił jeden z kilku ataków wojsk pruskich (w 1741 r.) skierowany na fragment głogowskich fortyfikacji (na kurtynę pomiędzy bastionem Dominikańskim, a Zamkowym). Atak ten zakończył się szybkim zdobyciem twierdzy.

Także Francuzi, w czasie oblężenia głogowskiej twierdzy w 1806 r. docenili znaczenie strategiczne wzgórza. Umieścili tu jedną z kilku baterii artylerii (bateria nr 6), która prowadziła skuteczny ostrzał twierdzy. Bateria ta posiadała od czoła obwałowania ziemne o narysie (tj. widok z góry) trapezowym. W wałach znajdowały się otwory strzelnicze dla dział.

Około 1813 r. powstał cały szereg projektów rozbudowy twierdzy, które tylko w niewielkim stopniu zostały zrealizowane. Prawdopodobnie wtedy zaprojektowano wysunięty, drewniany blokhaus (niem. „Blockhaus”), który miał być otoczony niewielką suchą fosą. Wewnątrz niej miały znajdować się pionowo zamontowane drewniane palisady. Planu tego jednak nie zrealizowano. Dopiero po opanowaniu twierdzy przez Prusy poczyniono pewne modernizacje starych fortyfikacji, opierając się na nowej koncepcji obrony (w dużym stopniu opierano się na francuskich planach).

Około 1832 r. przebudowę twierdzy. Nowa koncepcja miała polegać na budowie wokół rdzenia twierdzy (tzn. twierdzy bastiono-

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

wej) kilku fortów (była to tzw. fortyfikacja fortowa). Obrona w głównej mierze miała się opierać na kilku wysuniętych, stałych, ziemnych stanowiskach artylerii (czyli fortach lub też szańcach).

W 1835 r. wybudowano właściwy szaniec, który otrzymał zarys trapezowy. Był to szaniec ziemny, posiadający z trzech stron (tj. północnej, zachodniej i południowej) wał ziemny. Szyja (tzn. tył szanca) była otwarta, tzn. nie posiadała żadnego wału. Istniała jednak możliwość montażu stalowych krat fortecznych.

Budowa szanca była prowadzona przez jednostki forteczne (saperskie) twierdzy głogowskiej. Pieniądze na budowę prawdopodobnie zostały w większości uzyskane z podatków nałożonych na miasto. Część pieniędzy uzyskano z Ministerstwa Wojny. Zadaniem szanca była kontrola podejścia (przedpola) do twierdzy głogowskiej. Dzieło miało być wysuniętym stanowiskiem artylerii, na którym miała się oprzeć wysunięta linia obrony. Opierała się ona głównie na stałych fortyfikacjach takich jak omawiany „Galgen Schanze” oraz „Brostauer Schanze” i Fort „Stern”.

Szaniec posiadał wał ziemny (o wysokości około 4 metrów), przed którym znajdowała się sucha fosa (o głębokości około 2 m) oraz niewysoki przedstok (wał ziemny znajdujący się przed fosą) łagodnie opadający ku przedpolu. Na przedstoku była umieszczona stalowa krata forteczna, a w dnie fosy znajdowały się zasieki z drutu kolczastego (pod koniec XIX w.). W przypadku wojny na przedstoku oraz na dnie fosy zakładano drewniane palisady.

Na podstawie planu z około 1860 r. można stwierdzić, że we wnętrzu szanca znajdowały się:

- ceglany blokhauz (odporny na bombardowanie) położony w osi dzieła, tuż przy otwartej szyi (tył szanca),
- drewniana szopa będąca magazynem palisad, usytuowana około 20 m na wschód od wyżej wymienionego blokhauzu,
- dwie ziemne pochylnie, które znajdowały się wewnątrz szanca i umożliwiały wprowadzenie artylerii na wały.

W 1880 r. założono w Głogowie forteczny system telegraficzny. Dzięki temu szaniec uzyskał z komendanturą twierdzy. 18 września 1889 r. szaniec uzyskał oficjalny status „dzieła fortecznego”.

W 1902 r. została podpisana umowa między Ministerstwem Wojny, reprezentowanym przez głogowską komendanturę twierdzy, a

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

magistratem, dotyczącą likwidacji starych umocnień, w tym również fortowych. Do 22 marca 1903 r. wyburzono większość umocnień. 1 kwietnia 1903 r. miasto wykupiło teren pofortowy, w tym również „Galgen Schanze”. Prawie całość założenia obronnego (za wyjątkiem fortów „Stern” i „Brückenkopf”) uległo całkowitej kasacji. Fosę szanca zasypano, ceglane konstrukcje rozebrano, a wały zniwelowano. (Krzysztof Motyl)

Literatura: K. Motyl, Galgen Schanze, Zielona Góra 1998, maszynopis.

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

Zespół Szkół Odzieżowych (1)

Szkoła mieści się przy ul. Gwiaździstej 2. Powstała w 1990 r., gdy Zespół Szkół Zawodowych przy pl. Jana z Głogowa nie mógł pomieścić w swoim gmachu wszystkich potrzebnych do pracy dydaktyczno-praktycznej gabinetów. Urząd Miasta w Głogowie przekazał szkole budynek przedszkola w Brzostowie, gdzie znalazły miejsce warsztaty krawieckie przy ZSZ w Głogowie. Istniały wtedy trzy klasy (I, II, III), po trzy oddziały w zawodzie krawiec odzieży lekkiej. W tamtym okresie zawodu krawieckiego uczyły: Zofia Wojda, Małgorzata Ciborowska, Maria Żywicka, Helena Gawłowska, Grażyna Półwin, Grażyna Kargol, Teresa Janda, Genowefa Pomanowska, Alina Karolczak i Mariola Wrońska. Kierownikiem warsztatów była Teresa Kinel.

Od 1 września 1994 r. zaczęła działać publiczna szkoła o nazwie: Zespół Szkół nr 2 w Głogowie, ul. Gwiaździsta 2. W jej skład weszły: Szkoła Podstawowa nr 11, Zasadnicza Szkoła Włókiennicza i Liceum Zawodowe. Szkoła podlegała Kuratorium Oświaty w Legnicy.

Decyzją z dnia 12.12.1995 r. Kurator Oświaty w Legnicy z dniem 31.12.1995 r. rozwiązał Zespół Szkół nr 2 w Głogowie i powołał dnia 01.01.1996 r. Zespół Szkół Odzieżowych z własnymi warsztatami w budynku szkoły. Również decyzją kuratora utworzono Ośrodek Doskonalenia Zawodowego przy ZSO, który przejął od Zespołu Szkół Zawodowych obowiązek prowadzenia kursów w zawodach fryzjer i krawiec. W bieżącym roku szkolnym (1998-1999) szkoła kształci 764 uczniów w 24 oddziałach. Zasadnicza Szkoła Włókiennicza (krawiec odzieży damskiej lekkiej) – trzy klasy po dwa oddziały, Zasadnicza Szkoła Zawodowa – klasy wielozawodowe w zawodach: fryzjer, sprzedawca, cukiernik i piekarz – trzy klasy i 11 oddziałów, Liceum Zawodowe (krawiec konfekcyjno-usługowy) – jedna klasa, Technikum Zawodowe (4-letnie) w zawodzie technik odzieżowy – dwie klasy i cztery oddziały, Technikum Odzieżowe (5-letnie) w zawodzie technik technologii odzieży – dwie klasy po dwa oddziały, Technikum Odzieżowe dla dorosłych na podbudowie szkoły zawodowej w zawodzie technik technologii odzieży – jedna klasa po

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

dwa oddziały. Obecnie w szkole uczą następujący nauczyciele: Elżbieta Bargiel, Krystyna Matusz, Irena Płatek, Elżbieta Burakowska, Danuta Grzegorek, Nina Kowalska, Stefan Dudra, Teresa Janda, Grażyna Połowin, Teresa Ratajczak, Hanna Kantorska, Ewa Śliwa, Małgorzata Twardowska, Elżbieta Przybysz, Mariusz Sypniewski, Jolanta Zawartka, Aleksander Mazurkiewicz, Danuta Stańczak, Helena Gawłowska, Zofia Wojda, Alina Karolczak, Małgorzata Ciborowska, Grażyna Kargol, Mariola Wrońska, Maria Żywicka, Genowefa Romanowska, Czesława Wiernik, Adela Gnach, Jolanta Czarnecka, Mirosława Różycka, Teresa Halarewicz, Wanda Adamczak, Jadwiga Sońta i Krystyna Jarosz.

Dyrektorem szkoły jest Bogusława Marczak, zastępcą dyrektora Maria Partyka, kierownikiem warsztatów Danuta Karpowicz, kierownikiem szkolenia praktycznego Andrzej Szczepaniak, pedagogiem Teresa Fartuch. (Michał Cimek)

Literatura: J. Czarnecka, Monografia Zespołu Szkół Odzieżowych, 1998.

Zespół Szkół Odzieżowych (2)

Szkoła oprócz działalności statutowej współpracuje z licznymi instytucjami i organizacjami pozarządowymi i organizuje dla rodziców i uczniów różne szkolenia profilaktyczne i warsztaty psychologiczno-pedagogiczne oraz zajęcia terapeutyczne w zakresie profilaktyki uzależnień i promocji zdrowia. Organizuje też wiele akcji specjalnych, jak „Tydzień Kultury Zdrowia”, „Tydzień Bez Papierosa”, „Światowy Dzień AIDS” i inne.

Mimo dość krótkiego istnienia szkoła dorobiła się już laureatów prestiżowych konkursów historycznych organizowanych przez Fundacją im. Stefana Batorego i Ośrodka KARTA w Warszawie. Do tej pory były dwie edycje konkursu poświęcone tematyce historii najnowszej i w obydwoh uczniowie i ich opiekun, nauczyciel historii dr Stefan Dudra, zdobyli wysokie nagrody.

W pierwszej edycji konkursu w 1997 r. pt. „Polska codzienność 1945-1956”, szkoła zdobyła pierwsze miejsce i nagrodę za pracę zespołową pt. „Rozjechane życiorysy”. Pod opieką Stefana Dudry zespół zebrał w opasły tom wspomnienia kilkudziesięciu osób, zdjęcia, relacje świadków, etc. Zespół opracowujący temat liczył 51 uczniów. W pracy znalazło się wiele, często tragicznych wspomnień głogowskich pionierów, którzy w tamtych trudnych czasach kształtowali naszą rzeczywistość. Jako nagrodę szkoła otrzymała komputer, który był uroczyście wręczony na Zamku Królewskim w Warszawie w czerwcu 1997 r. Jako delegaci zespołu pojechali po odbiór nagrody: Renata Gaj, Ewelina Kocioł, Anna Makowska i Beata Sieradzan. W konkursie otrzymał też pierwszą nagrodę dla nauczycieli – opiekun zespołu dr Stefan Dudra.

W konkursie brało udział 1.318 uczniów z 400 szkół w Polsce, a wpłynęło nań 731 prac. W skład finałowego jury konkursu wchodzili: Krystyna Kersten, Anna Radziwiłł, Władysław Bartoszewski i Zbigniew Gluza.

W drugiej edycji konkursu w 1998 r. pod nazwą „Obywatel – Władza – 1956-1980” szkoła też brała udział i zdobyła trzecie miejsce, wyróżnienie oraz nagrodę dla nauczycieli.

Encyklopedia Ziemi Głogowskiej

Za pracę indywidualną pt. „Zmowa milczenia” trzecią nagrodę indywidualną zdobyła uczennica pierwszej klasy technikum – Ewelina Cimek. W swojej pracy poruszyła problem łamania praw człowieka w PRL-u, w dość specyficznej grupie głogowskich narkomanów. Praca objęła 120 stron wspomnień narkomanów, sędziów, prokuratorów, kuratorów, milicjantów, terapeutów, nauczycieli i rodziców.

Wyróżnienie za pracę „Ilustrowany przewodnik po historii Polski 1956-1980” zdobyła uczennica drugiej klasy technikum (4-letniego) – Sylwia Kargol.

Również i w tej edycji konkursu opiekun Stefan Durda otrzymał wysoką nagrodę dla nauczycieli. Wręczenie nagród odbyło się na Zamku Królewskim w Warszawie.

W konkursie brało udział 748 uczniów z 243 szkół z całej Polski i wpłynęło nań 425 prac. (Michał Cimek)

Literatura: Monografia Zespołu Szkół Odzieżowych w Głogowie, pod red. J. Czarnieckiej; Protokoły Jury konkursu i lista nagrodzonych laureatów – Fundacji im. Stefana Batorego i Ośrodka KARTA w Warszawie.